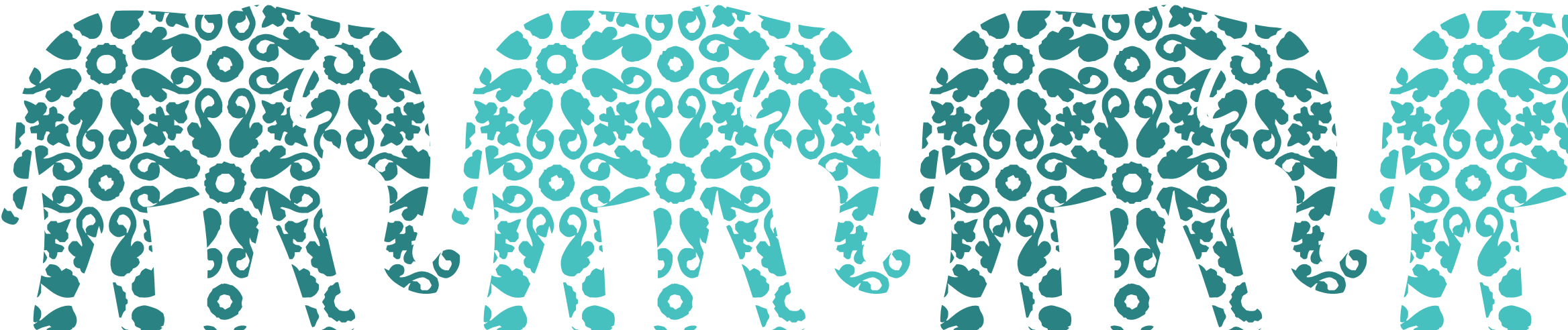

Bert Thole

EEN OLIFANT IN TURKIJE

In het kader van internationale uitwisseling van docenten is Bert Thole, docent godsdienst en levensbeschouwing aan de KPZ, naar Turkije geweest.

VERHAAL VAN DE BLINDE MANNEN EN DE OLIFANT

In een klein dorpje woonden zes blinde mannen. Op een dag kwam er een olifantentemmer langs. De mannen wisten niet wat een olifant was en hadden zelfs nog nooit van een olifant gehoord. Ze zouden voor het eerst van hun leven kennismaken met een olifant. De eerste blinde kwam bij de olifant en voelde aan de staart: lang, harig en het stinkt. Hij zei: “Die olifant is een vies stuk touw”. De tweede blinde man maakte kennis met de slurf. Hij kwam langzaam op de olifant af en de olifant voelde voorzichtig met zijn slurf aan zijn arm en been. Hij pakt hem vast en riep: “Het is een slang!”. “Hou toch op”, zei de derde die de slag tand beetpakte. “Het is een speer.” De vierde blinde struikelde en viel met zijn hoofd tegen de harde huid: “Au, het lijkt mij een muur”. De vijfde man voelde de poot en zei: “Hij doet mij vooral denken aan een boom”. De zesde man streek met zijn handen over een oor van de olifant en zei: “Ik vind dat zo’n olifant lijkt op een waaier”. De blinde mannen spraken er nog lang over wat een olifant nou eigenlijk was. Soms maakten ze er zelfs een beetje ruzie om. Aan het einde zeiden ze: “We hebben allemaal vast een beetje gelijk, maar we hebben geen idee wat een olifant nou is. Geen van ons kan de hele olifant zien, maar we hebben met z’n allen aan de olifant gevoeld en we zullen allemaal evenveel gelijk hebben.

Met bovenstaand verhaal begon ik een lezing aan de Theologische Faculteit van de Cukurova Universiteit in Adana, Turkije. Met deze universiteit hebben we als KPZ al jaren contact. Elk jaar komen er een aantal studenten van de educatieve faculteit bij ons de Internationale Minor volgen. Ik was daar in het kader van de zogenaamde Staff Mobility van het Erasmus+-programma.

Ik wilde graag leren en ervaren vanuit welke uitgangspunten het godsdienstonderwijs op basisscholen in Turkije wordt aangeboden en op welke wijze de islam in relatie tot andere religies wordt behandeld. Verder zag ik het als een unieke mogelijkheid om meer te leren over en van de islam, van binnenuit, dat wil zeggen niet uit boeken of kranten, maar van mensen voor wie deze religie waardevol is. Op mijn beurt was ik gevraagd om lezingen te geven over de vakdidactiek van Godsdienst/Levensbeschouwing en Geestelijke Stromingen. Mijn toehoorders waren studenten (Islamitische) Theologie die de opleiding tot godsdienstleraar volgen en wilden graag weten hoe deze vakken in het Nederlandse onderwijs vorm worden gegeven.

DE KENNISBASIS GEESTELIJKE STROMINGEN

Voordat ik verder ga met de olifant wil ik eerst ingaan op het onderscheid tussen de beide vakken, waarna ik me verder op de Geestelijke Stromingen zal richten. Godsdienst/Levensbeschouwing (GLB) is het vakgebied dat op met name katholieke scholen in de plaats is gekomen van catechese. Waarbij catechese het geloof, dat aan de kinderen moest worden geleerd, centraal stond, richt GLB zich vooral op het zoeken naar antwoorden op vragen rond zingeving en ethiek en daardoor op het ontwikkelen van een persoonlijke levensbeschouwelijke identiteit. Deze overgang van catechese naar GLB is gemaakt vanwege de voortgaande secularisering en pluriformisering van de maatschappij en daarmee het onderwijs. Geestelijke Stromingen is een verwant vakgebied, maar is in tegenstelling tot GLB verplicht op iedere basisschool in Nederland. De verschillende geestelijke stromingen staan centraal, waarbij meestal de vijf grote wereldreligies de meeste aandacht krijgen.

In de inleiding van de kennisbasis Geestelijke Stromingen, zoals die ontwikkeld is voor de pabo en beginnende leraren, wordt het volgende gesteld (Ruis, e.a., 2012):

“Sinds 1985 zijn de basisscholen verplicht onderwijs te geven in geestelijke stromingen en sinds 2006 moeten basisscholen en middelbare scholen actief burgerschap en sociale integratie van kinderen bevorderen. De overheid wil dat wij de leerlingen voorbereiden op een betrokken deelname aan onze veelkleurige, democratische samenleving. Door het ontwikkelen van interesse in elkaars levensbeschouwelijke achtergronden leren kinderen zich in elkaar te verplaatsen, vragen te stellen aan elkaar en aan zichzelf, en zich open te stellen voor verschillen in zienswijzen en zingeving. De publicatie ‘Geloven in het publieke domein’ van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2006) onderstreept de relatie tussen levensbeschouwing en sociale cohesie in de samenleving. Zingeving komt de ontwikkeling van burgerschap ten goede: het genereert sociaal engagement en draagt bij aan een democratische en zorgzame samenleving. Het vakgebied geestelijke stromingen is echter meer dan een middel om te werken aan burgerschapsvorming. Het draagt bij aan de identiteitsontwikkeling van kinderen. Het gaat hierbij zowel om levensbeschouwelijke ontwikkeling (zingeving, spiritualiteit) als om morele ontwikkeling (ethiek, waarden en normen). Het kind leert zijn persoonlijke levensbeschouwing en moraliteit steeds bewuster in te vullen, te verdiepen en te vernieuwen in relatie met zijn sociale omgeving. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van een positief zelfbeeld en een eigen morele basis.”

Interessant is dat is afgestapt van het oorspronkelijke idee uit 1985 dat Geestelijke Stromingen puur een aanbod van kennis zou moeten zijn; juist de ontwikkeling van de eigen identiteit en burgerschapsvorming worden nu van belang geacht. Op de KPZ kiezen we er juist daarom voor om de verschillende geestelijke stromingen te benaderen vanuit levensvragen en op die manier de dialoog met de stromingen, maar daarbij ook met elkaar aan te gaan. Dat vinden we ook de beste benadering voor Geestelijke Stromingen op de basisschool, al dan niet in combinatie met GLB of andere vakken.

Iets verderop in de kennisbasis staat het volgende: *“De huidige maatschappelijke situatie vraagt om bijzondere aandacht voor de islam, omdat we hier te maken hebben met negatieve beeldvorming en problemen met sociale integratie. Hier is de noodzaak het grootst om aan verbinding en verbondenheid te werken. De gemeenschappelijke wortels met jodendom en christendom bieden interessante perspectieven om hieraan vorm te geven (overeenkomsten in ontstaan, aard, verhalen, profeten etc.)”*

TERUG NAAR ADANA

Juist vanwege deze laatste alinea was het zo interessant om in Turkije te kijken, een land met een overwegend Islamitische bevolking. Onder de huidige president Erdogan krijgt deze religie een steeds prominentere plek in de officieel nog altijd seculiere staat. Mijn belangrijkste vragen zijn wat voor moslims zelf de essentie is van de islam, hoe ik in mijn lessen op de KPZ het beste kan omgaan met de negatieve beeldvorming van de islam zoals deze in Nederland veelvuldig voorkomt en hoe de islam door moslims wordt gezien ten

opzichte van andere religies. Het betroffen dus vragen die aansluiten bij zowel de Geestelijke Stromingen als burgerschapsvorming. De antwoorden die ik kreeg waren interessant, soms heel verrassend. Natuurlijk weet ik dat verschillende moslims verschillende antwoorden zullen geven, maar ze hebben mij op zijn minst een bredere kijk gegeven. Hieronder beschrijf ik een aantal van de opvallendste antwoorden.

Wat is voor moslims zelf de essentie van de islam?

Ik dacht heel slim te zijn. Ik had de studenten gevraagd om via mentimeter.com in één zin of woord te omschrijven wat voor hen de essentie is van de islam. De antwoorden verschijnen dan op het scherm en ik wilde ze bewaren om te gebruiken in mijn lessen op de KPZ. Ik had echter buiten de waard gerekend; alle antwoorden

waren in het Turks. Gelukkig had ik een goede vertaalster naast me – een oud-student van onze Internationale Minor – en ze vertelde dat de drie meest gegeven woorden ‘broederschap’, ‘liefde’ en ‘Allah’ waren.

Hoe kan ik het beste omgaan met de negatieve beeldvorming van de islam in Nederland?

Natuurlijk wilden de Turkse studenten op hun beurt weten hoe de beeldvorming van de islam in Nederland is en dus had ik drie beelden genoteerd die ik telkens weer terug zie komen als ik studenten van de KPZ vraag hun associaties bij de islam op te schrijven. Dit zijn de volgende:

- moslims zijn terroristen;
- moslims onderdrukken vrouwen;
- moslims hakken je hand af als je steelt, dat is Sharia.

Het was spannend, de reacties werden fel. “Als je hier rondloopt, denk je dan dat we je allemaal willen onthoofden en bommen gaan leggen?” Nee, ik had enkel hele positieve ervaringen met de mensen daar. “Zeg je studenten maar: Als wij alleen maar negatieve dingen over het Christendom zouden zeggen, hoe zou je je dan voelen?” De crux was volgens hen dat er van de 1,5 miljard moslims op aarde er slechts een klein aandeel gruwelijke dingen doet (“Dat zijn geen echte moslims!”), maar dat net die altijd in het nieuws komen. Kortom, de media geeft een beeld dat geen recht doet aan de overgrote meerderheid van de moslims.

Om te zien hoe moslims met vrouwen omgaan is het voorbeeld van de Profeet Mohammed belangrijk. “Hij respecteerde de vrouwen en gaf ze meer rechten dan vrouwen in het Westen hadden.” Ze erkenden dat het ook wel mis gaat, maar dat zien ze als een kwestie van de culturele invloeden. Het wordt niet voorgeschreven vanuit de islam om vrouwen als minder te behandelen, laat staan te onderdrukken en/of te mishandelen.

Wat betreft de Sharia kwamen ze met de volgende stelling over het afhakken van handen van dieven: in de beginjaren van de islam had men geen gevangenen en om een persoon ervan te weerhouden nog een keer te stelen hakte men de hand af. Dat moet tegenwoordig niet meer gelden. En over het stenigen van overspelige vrouwen: dat is een gewoonte die van het Jodendom was overgenomen in het Midden-Oosten. De Koran is ontstaan over een periode van 23 jaar. Er was aanvankelijk nog geen voorschrift over het omgaan met overspel en toen ernaar gevraagd werd antwoordde Mohammed: “Volg nog maar het gebruik dat je op dit moment doet.” Hoewel volgens de studenten tegenwoordig overspel met niet meer dan een symbolische tik op de bovenbenen bestraft mag worden – zowel bij de man als de vrouw – houden sommige landen onterecht de oude gebruiken aan.

Hoe verhoudt de islam zich tot andere religies?

Hier komt de olifant uit het begin weer terug. Voor mij is het een metafoor voor God en/of religie. Elke religie is een deel van de waarheid die we als mens niet kunnen overzien. Een religie kan dan ook niet claimen de volledige waarheid te kennen of zelfs de enige ware religie te zijn. Je mag jouw deel van de waarheid niet verabsoluteren, het is een waarheid naast andere even ware waarheden. Er ontstond een flinke discussie. Een aantal van de stu-

denten was het met deze stelling eens, maar in de pauze kwam een van de professoren naar me toe, die zich verontwaardigd voelde omdat hij niet als blinde gezien wilde worden en bovendien stond de islam volgens hem voor de hele olifant. We kwamen er niet uit, maar we besloten tot een ‘agree to disagree’. Dat was een prima uitkomst voor mij. Na afloop bedankte hij nog voor het verhaal dat hem zo aan het denken had gezet.

De ervaringen in Turkije hebben mij veel inzichten en kennis over de islam opgeleverd die ik op mijn beurt weer kan gebruiken in mijn lessen om de visie van de studenten en hopelijk daarmee ook hun attitude te verrijken. Dit kan dan weer ten goede komen van het onderwijs in Geestelijke Stromingen en burgerschapsvorming op de basisschool.

LITERATUUR
www.joinedenz.nl/home/het-wezen-van-de-olifant-en-joinednz/zes-blinden-en-de-olifant/. Verkregen op 28 oktober 2014, enigszins gewijzigd)

Ruis, A. (red.), Dalmaijer, B., Graaf, R. de, et al. (2012). Kennisbasis Geestelijke Stromingen. Den Haag: HBO-raad.

